

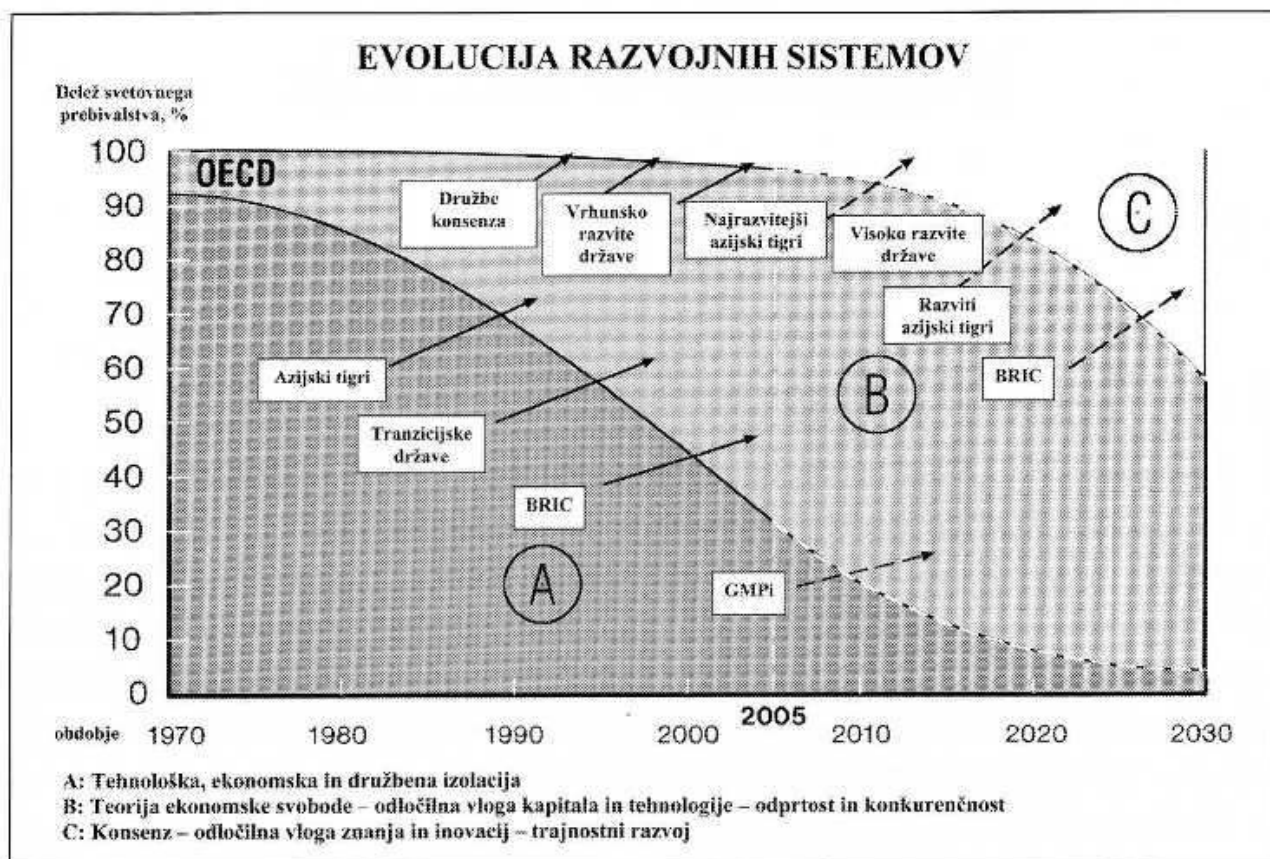
Prof. dr. Lojze Sočan

Uveljavljanje razvojne identitete v pogojih globalizacije

1. Uvod: Evolucija razvojnih sistemov

Oglejmo si bistvo evolucije sodobnih razvojnih sistemov, ki jih prikazuje **grafikon 1**. Vodoravna lestvica kaže razvojna obdobja v času od 1970 z oceno do 2030, medtem ko navpična ponazarja oceno deleža svetovnega prebivalstva v posameznem od treh značilnih razvojnih sistemov. Prvi sistem, območje označeno s črko **A**, ponazarja tehnološko, ekonomsko in družbeno izolacijo oziroma vsaj visoko stopnjo razvojne suverenosti posameznih držav in se pospešeno izteka. Vse več držav oziroma večjih svetovnih regij se je že v zadnji četrtini preteklega stoletja bolj ali manj uspešno vključilo v vse bolj globalno gospodarstvo in družbo. Globalno razvojno okolje, katerega je s sodobnimi tehnologijami, posebno še informacijskimi, ter z močjo kapitala, uveljavil visoko razviti svet, še posebno države članice OECD z vodilno vlogo ZDA. To območje je označeno s črko **B**. Pomembni mejniki v tej preobrazbi so uvedba konvertibilnih valut v razvitih državah v zgodnjih šestdesetih letih, uveljavitev norm notranjega trga EU leta 1992 ter proces sprejemanja držav v WTO (svetovno trgovinsko organizacijo). Temu so se najprej priključili azijski tigri, nato v devetdesetih letih tranzicijske države oziroma družbe v prehodu od planskih v tržna gospodarstva, na prelomu stoletja pa je značilen pospešen prehod v odprtejšo gospodarstvo in družbo tudi za t.i. skupino BRIC (Brazilija, Rusija, Indi-

ja in Kitajska). Tako je danes že večina držav in svetovnega prebivalstva sprejela ter uveljavlja norme odprtosti in konkurenčnosti. V sedanjem času je aktualna pobuda Rimskega kluba, pa tudi EU in OZN, imenovana »Global Marshall Plan Initiative« (GMPi), s ciljem uveljaviti prijaznejše razvojno okolje odprtosti in konkurenčnosti tudi v najmanj razvitem svetu.

Grafikon 1: Evolucija razvojnih sistemov

Razvojni sistem odprtosti in konkurenčnosti temelji na teoriji »ekonomske svobode« ter vodilni moči kapitala pri razvoju sodobnih tehnologij in obvladovanju globalnega trga. Ta sistem je prinesel najhitrejši razvoj svetovnega gospodarstva kot celote v vsej dosednji zgodovini, pospešeno pa prinaša tudi grozeče ekscese na področju uničevanja naravnega okolja (environmental pollution) kot tudi uničevanja družbenih odnosov (societal pollution). Gre za vse večje socialno, informacijsko, razvojno in ekonomsko razlikovanje med državami in znotraj držav, za uveljavljanje »finančnega fundamentalizma« (npr. Radermacher), ki s finančnimi transakcijami krat-

koročno služi večje profite kot z vlaganjem v celovito znanje vse družbe in v tehnološki razvoj. Gre tudi za prevlado kratkoročnih profitnih interesov nad strateškimi in razvojnimi interesi držav in podjetij (npr. obdobje lastništva delnic se je v zadnjih dveh desetletjih v ZDA znižalo od 12 let na vsega 2 leti, s čimer postaja lastništvo vse manj relevanten razvojni faktor), pa do razkroja norm nagrajevanja (v ZDA so npr. porasle razlike med najnižjimi in najvišjimi plačami od 1: 140 že na 1:500) ter kulture vodenja podjetij, institucij in države. Značilen pristop pri upravljanju družbe in vodenju gospodarstva v sistemu odprtosti in konkurenčnosti je t.i. »winning performance« oziroma sposobnost za ustvarjanje profita, v primerjavi z uveljavljanjem »winning culture« v novem razvojnem sistemu (**območje C**), ki globalno konkurenčnost in razvoj podjetij, regij in države temelji predvsem na odločanju s konsenzom družbenih partnerjev ter odločilni vlogi znanja in inovacij pri upravljanju družbe in vodenju gospodarstva pri uveljavljanju trajnostnega razvoja. Osnovna značilnost t.i. družb konsenza, med katere v projektu *Simulacije trajnostnega razvoja (STR)* uvrščamo med članicami EU in EFTA predvsem visoko razvite države severne in srednje Evrope (Švedska, Finska, Norveška, Danska, Nizozemska, Irska, Islandija, Luksemburg, Švica, Evstrija) je v prvi vrsti zavestno izgrajevanje izvirnih in učinkovitih inovacijskih sistemov, s katerimi te družbe nadgrajujejo politike znanja s politikami raziskav in tehnološkega razvoja ter končno s politikami spodbujanja inovacij v gospodarstvu, upravi in v celotni družbi. Temeljna razlika v primerjavi s sistemom odprtosti in konkurenčnosti je predvsem v strategiji uveljavljanja gospodarstva in družbe znanja, ki predstavlja tudi dolgoročno osnovo za sanacijo okolja in človeških odnosov. V teh družbah je državljan vse manj »nezaželen strošek« kot delavec ter »kralj« ob obisku v trgovini, ampak vse bolj ustvarjalni člen inovativnega gospodarstva in družbe. Konkurenčnost in razvojna prodornost družb konsenza se vse bolj kaže tudi v realnem življenju, saj npr. WEF (World Economic Forum) med 10 razvojno najuspešnejših držav uvršča kar pet držav konsenza iz Evrope.

V gornjem okviru svetovne preobrazbe je zanimivo spremljati razvoj posameznih držav ali tudi skupin držav znotraj same EU. V pro-

jektu STR razvrščamo 25 članic EU v štiri razvojno značilne skupine in sicer:

- že omenjene družbe konsenza
- družbe blagostanja (Nemčija, Francija, VB in Belgija)
- južnoevropske države (Portugalska, Španija, Italija, Grčija) ter
- nove članice.

V razvojnem pogledu je še posebej zanimivo vprašanje zmanjševanja suverenosti ter krepitev razvojne identitete držav članic. Moja teza je naslednja: **Države članice postopno izgubljajo svojo suverenost na področju sistemskih, makroekonomskih in tržnih norm notranjega trga EU oziroma globalnega gospodarstva odprtosti in konkurenčnosti. Nasprotno pa države članice kot tudi druge države sodobnega sveta lahko krepijo svojo razvojno identiteto, ter s tem tudi suverenost, na področju učinkovitosti upravljanja družbe in vodenja gospodarstva. Bistveni vzvod za krepitev razvojne identitete, ne glede na velikost države, je izoblikovanje izvirnega in učinkovitega inovacijskega sistema v neki državi; predvsem od tega pa je odvisna tudi njena konkurenčnost in razvojna sposobnost v sodobnem svetu ter razvojno dohitevanje visoko razvitih družb.**

2. Sedanje globalno razvojno okolje

Vstopamo v globalno razvojno okolje, v katerem sta značilni dve temeljni konkurenčni usmeritvi. Na eni strani visoko razviti svet z obiljem znanja, obvladovanjem sodobnih tehnologij, visoko produktivnostjo in vse bolj množično inovativnostjo ter kontrolo finančnih tokov obvladuje globalne razvojne in tržne povezave. Pri tem so ZDA v sedanjem času znatno uspešnejše kot EU (Evropska unija). Obenem pa je že daljši čas vidna krepitev razvojne in tržne, konkurenčne, tehnološke, pa tudi inovacijske moči azijskih tigrov in BRIC (Brazilija, Rusija, Indija, Kitajska) z okrog 3.5 milijardami prebivalstva. Te države (razen Rusije, ki pa obvlada mnoge zahtevne tehnologije in v nekoliko manjši meri Brazilija) dosegajo izredno visoko razliko med produktivnostjo dela in plačami oziroma visoko zaostajanje življenjskega standarda za gospodarsko uspešnostjo. To jim omogoča velike naložbe v krepitev znanja, v izgradnjo infrastrukture ter v izred-

no hitro povečevanje delovnih mest. Taki poslovni pogoji pospešeno privabljajo tuje neposredne naložbe v ta svet, kar njihov razvoj in položaj v svetu še krepi. Ocenjujem, da bo v manj kot desetletju EU v takih pogojih izgubila nad 20 milijonov obstoječih delovnih mest, Slovenija pa nad 100.000. Vprašanje je ali bo EU uspela nadomestiti to izgubo in razviti še večje število delovnih mest, ki bodo temeljile na zahtevnejših tehnologijah in znanju ter višji dodani vrednosti. Podobno velja tudi za Slovenijo. Za dohitevanje visoko razvitega sveta in obstoj v vse bolj zahtevnem globalnem okolju bo morala ne le ustvariti večje število zahtevnejših delovnih mest od izgubljenih, ampak bo morala tudi podvojiti sedanjo dodano vrednost na zaposlenega. To ne velja le za industrijo, ampak tudi za javni sektor, državo in celotno družbo. Ta naloga bo izredno zahtevna in je tudi v Sloveniji kot demokratski družbi brez neprimerno višje ravni konsenza vseh družbenih partnerjev ne bo mogoče izpeljati. Kar nekaj ciljev lizbonske strategije je naravnanih v tej smeri in jih bo treba upoštevati.

V sedanjem času je v Sloveniji prisotno predvsem razmišljanje kako zniževati plače, pokojnine, stroške zdravstva, šolstva, pa tudi odpravljati neučinkovitost izredno drage državne uprave na vseh ravneh (npr. plače v javnem sektorju so znašale leta 2003 okrog 600 mrd SIT, celoten dobiček gospodarstva, zmanjšan za izgube pa le okrog 300 mrd. SIT!). Proračun je obremenjen z visokimi socialnimi in pogosto vprašljivimi tekočimi in razvojnimi transferji. To razmišljanje je ob uveljavljanju norm notranjega trga EU (odprtosti in konkurenčnosti) vse bolj naklonjeno zagotavljanju čim večjih ugodnosti kapitalu, domačemu in tujemu. **Praktično ni zaslediti razmišljanj kako v Sloveniji čim prej podvojiti dodano vrednost na zaposlenega ter se tako vključiti v visoko razviti svet.** Prav proces varčevanja na vseh ravneh ter zagotavljanja »vitkih podjetij, države in posameznikov« in odpravljanje korupcije ter vsaj podvojitev dodane vrednosti na zaposlenega pelje našo državo ne le med visoko razvite, ampak tudi v gospodarstvo in družbo znanja. Ta proces pa med drugim temelji tudi na bistveni spremembi družbenih in razvojnih vrednot. Še posebno v gospodarstvu gre za prehod od sedanjih prizadevanj za izoblikovanje

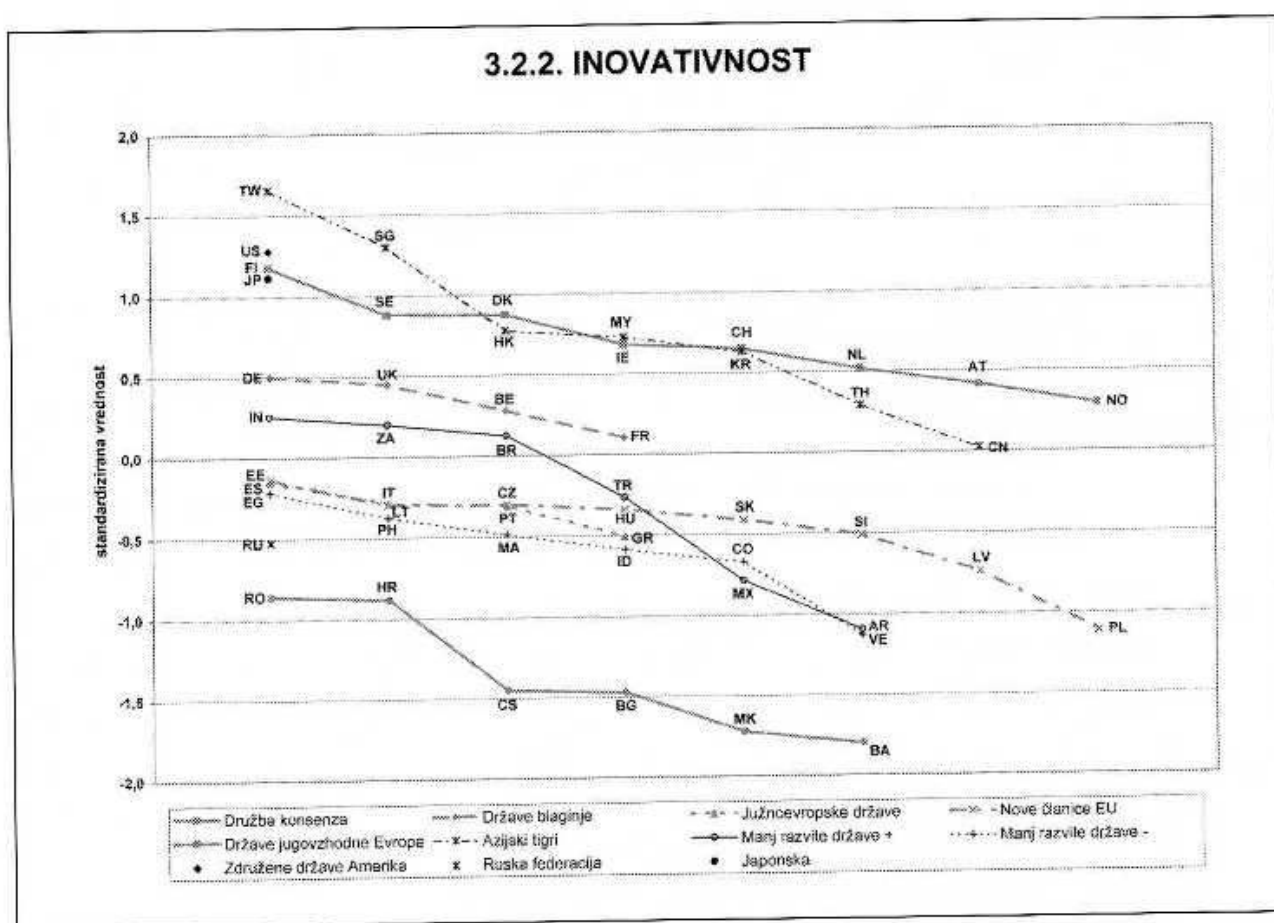
»winning performance« za doseganje čim višjega profita, v proces izoblikovanja »winning culture« za kvalitativno prenovo gospodarstva in družbe, pri čemer prevladuje spoznanje, da so vrhunsko usposobljeni kolektivi v gospodarstvu, upravi in družbi najbolj konkurenčni v sedanjem svetu, da so z znanjem sposobni dosegati višje profite kot z vse bolj omejenimi plačami, ter da tako gospodarjenje ustvarja objektivne pogoje za financiranje sodobnega znanja, zdravstva, pokojnin, celovite infrastrukture, pa tudi zagotavljati vse višjo stopnjo zaposljivosti in ustvarjalnosti največjega možnega števila državljanov. Lep primer razvojno najbolj uspešnih držav v sodobnem svetu so prav »družbe konsenza« v okviru EU, pa tudi druge, kot npr. Kanada ter vse bolj Nova Zelandija, Avstralija, Japonska, Singapur. Osnovna razvojna značilnost teh družb so prav njihovi izvirni inovacijski sistemi, v katerih nadgrajujejo politiko vse bolj celovitega znanja s politiko visokih vlaganj v raziskave in tehnološki razvoj, pri čemer zagotavljajo vse bolj intenziven pretok znanja med univerzami, inštituti in gospodarstvom ter javnim sektorjem. Prav množica projektov, ki jih inicirajo podjetja in institucije v zasebnem in javnem sektorju, sofinancirajo pa jih gospodarstvo, država, agencije, regije in druge javne institucije, ustvarja temeljno osnovo za množične inovacije v gospodarstvu in družbi ter s tem osnovo za večjo produktivnost, konkurenčnost in razvojno uspešnost gospodarstva in celotne družbe. Ta proces lizbonska strategija imenuje tudi »tehnološke platforme« sodelovanja, v katerem so povezane »ideje, raziskovalne in tehnološke rešitve, do novih oziroma prenovljenih proizvodov in storitev« (J. Potočnik).

3. Osnove za krepitev konkurenčnosti, dodane vrednosti ter uspešen razvoj

Vodstva razvojno ozaveščenih držav z vodilno vlogo vlade in parlamenta v sodobnem svetu že dobro desetletje tekmujejo predvsem v izoblikovanju izvirnih in razvojno uspešnih inovacijskih sistemov. Prav inovacijski sistem, ki temelji na vse večjih vlaganjih v celovito znanje (izobraževanje, usposabljanje, raziskave

in razvoj ter informacijske in komunikacijske tehnologije) ter uspešnem njegovem prenosu, je temeljna osnova ne le za rast inovativnosti in produktivnosti ter konkurenčnosti, ampak tudi za trajne strukturne spremembe. Prav te zagotavljajo neki državi programe proizvodov in storitev, katerih manj razvite in cenejše družbe še ne morejo osvojiti in z njimi po bistveno nižjih cenah konkurirati na globalnem trgu.

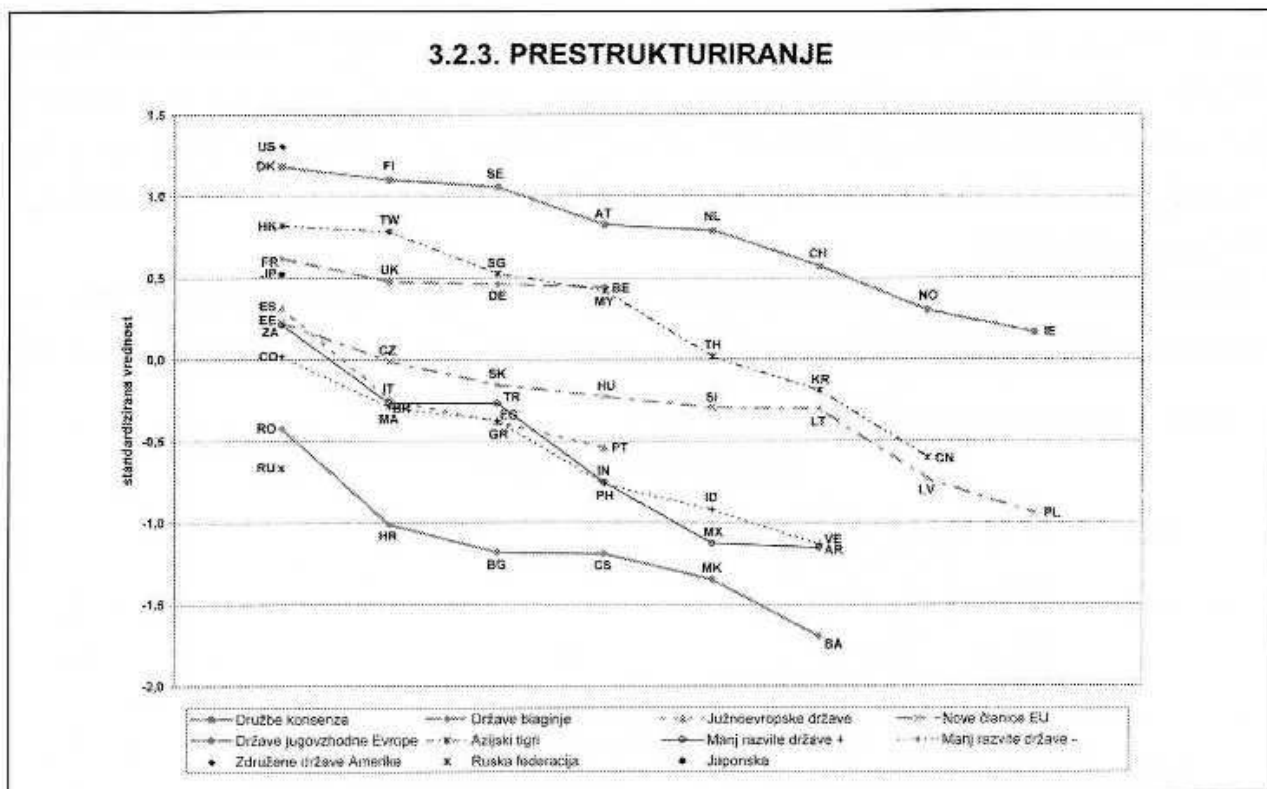
Grafikon 2 prikazuje stopnjo inovativnosti v 8 skupinah držav (4 so znotraj EU in EFTA) ter v ZDA, Japonski in Rusiji. Razred zase so

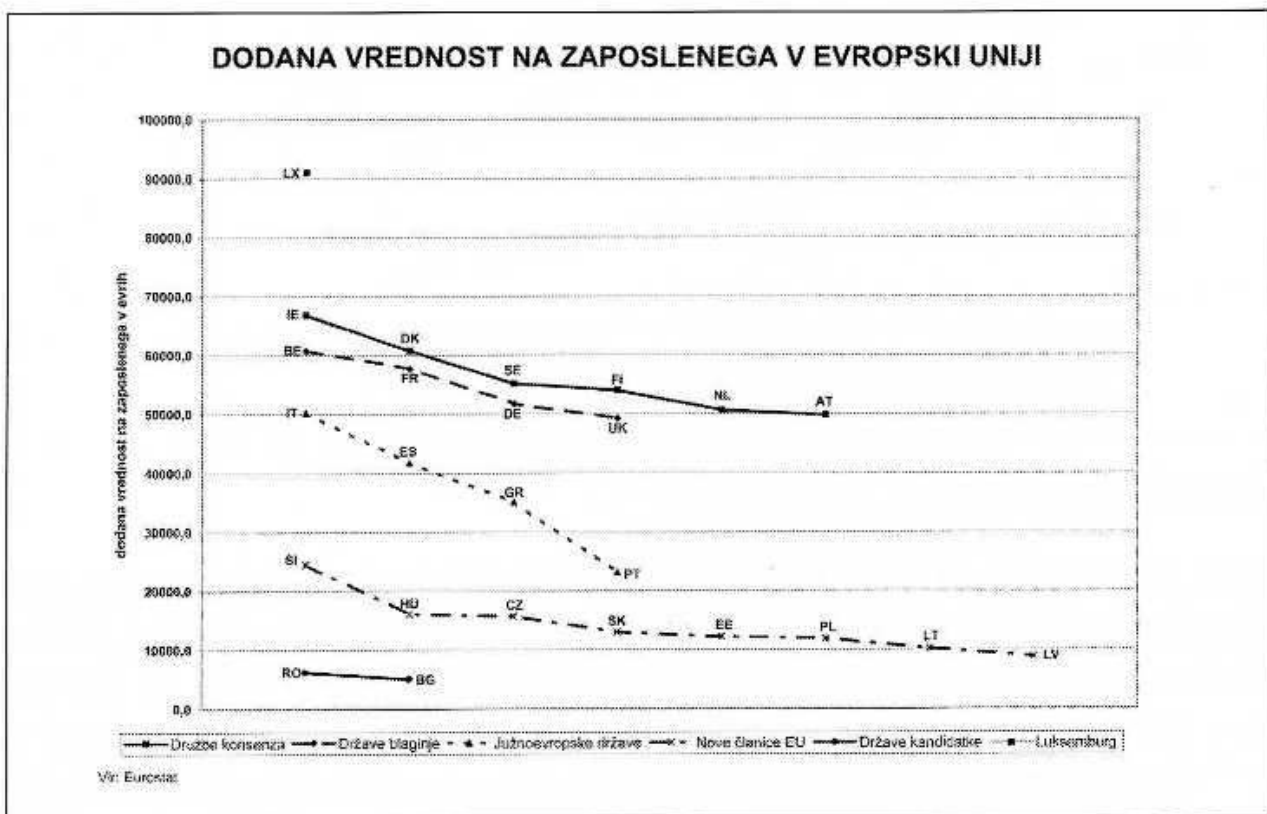
Grafikon 2: Inovativnost

ZDA, Japonska, družbe konsenza ter Azijski tigri. Sledijo visoko razvite države EU, katerim se v zadnjem času približujejo Indija, Južna Afrika in Brazilija. Slovenija in nove članice EU ter Rusija že kar resno zaostajajo. V podobnem položaju so južno evropske članice EU. Sledi le še večina držav v razvoju ter povsem razglašena balkanska skupina.

Grafikon 3 opozarja, da so strukturne spremembe najhitrejše v

Grafikon 3: Prestrukturiranje

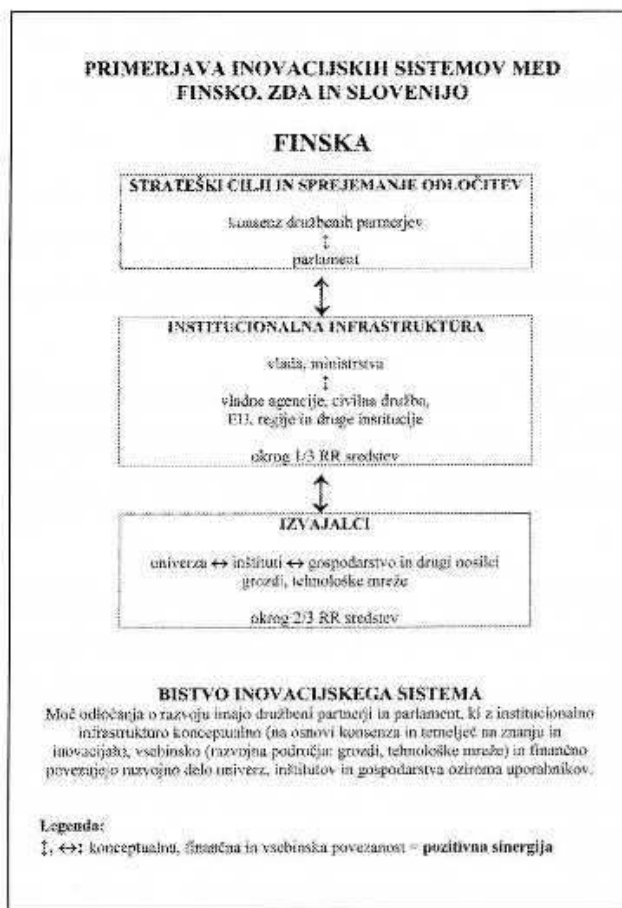
Grafikon 4: Dodana vrednost na zaposlenega v evropski uniji

ZDA in v družbah konsenza, sledijo pa visoko razvite države EU, Japonska, Indija in vse več azijskih tigrov. Tudi tu je Slovenija v povprečju in nezavidljivem položaju. S tako nizko stopnjo inovativnosti in prestrukturiranja naša država ne bo mogla razviti dovolj delovnih mest z visoko dodano vrednostjo, da bi lahko najkasneje v enem desetletju podvojila sedanjo dodano vrednost in tako dosegla vsaj današnje povprečje EU (**Grafikon 4**).

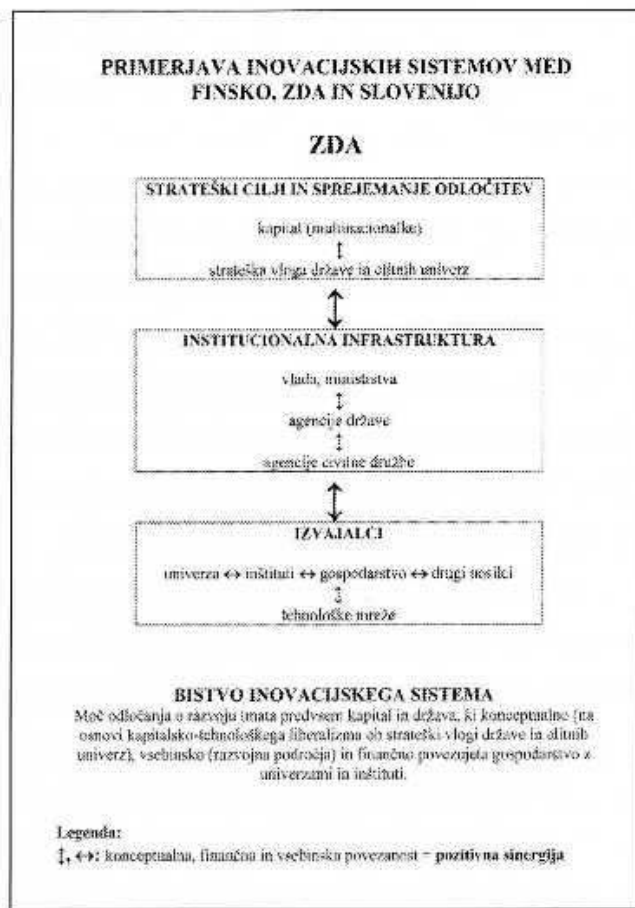
World Economic Forum je za leto 2004 ocenil za najuspešnejše države na tem področju Dansko, Finsko, Švedsko, ZDA in Singapur, ki so tudi v svetovnem vrhu po visoki stopnji zaposlenosti, konkurenčnosti in razvojne varnosti.

Za izoblikovanje ustreznega inovacijskega sistema in širšega inovacijskega razvojnega okolja bomo morali v Sloveniji nadgraditi politiko znanja z raziskovalno in razvojno politiko množice projektov uporabnikov, do ustvarjanja inovacijskega okolja s povezovanjem in pretokom znanja med univerzo, inštituti in gospodarstvom oziroma uporabniki. To pomeni, da se bomo morali vsaj približati vlaganjem držav konsenza v celovito znanje (izobraževanje, R+R, usposabljanje in IKT) od sedanjih 13 % BDP na vsaj 20 % ter razviti strukturo institucij, s katero bomo s sofinanciranjem države, regij, drugih virov in gospodarstva povezali pretoke znanja in raziskav med univerzo, inštituti in gospodarstvom.

Svet pozna več značilnih inovacijskih sistemov: Največ ocen priznanja dobiva finski inovacijski sistem. Le-ta z mrežo institucij države in civilne družbe z usklajenim sofinanciranjem države, regij, drugih virov in gospodarstva, udejanja strateške cilje, ki jih v tej državi sprejemajo z visoko stopnjo konsenza. To dosegajo z več tisoč raziskovalnimi in razvojnimi projekti v gospodarstvu in javnem sektorju, kar je osnova za uspešno inovacijsko in razvojno okolje (**grafikon 5**). Podobno uspešen je tudi sistem ZDA, ki temelji na interesu kapitala v gospodarstvu za vključevanje znanja iz univerz in inštitutov, ob strateških tehnoloških osnovah, ki jih zagotavlja država (od gradnje transkontinentalnih železnic, do prebojnih tehnologij, interneta, novih materialov /NASA/,...), pa do strateških razvojnih usmeritev ameriških elitnih univerz (**grafikon 6**). Večina evropskih in ameriških regij je razvojno zasnovanih; jedro (hot spot) temelji

Grafikon 5: Primerjava inovacijskih sistemov med Finsko, ZDA in Slovenijo - FINSKA

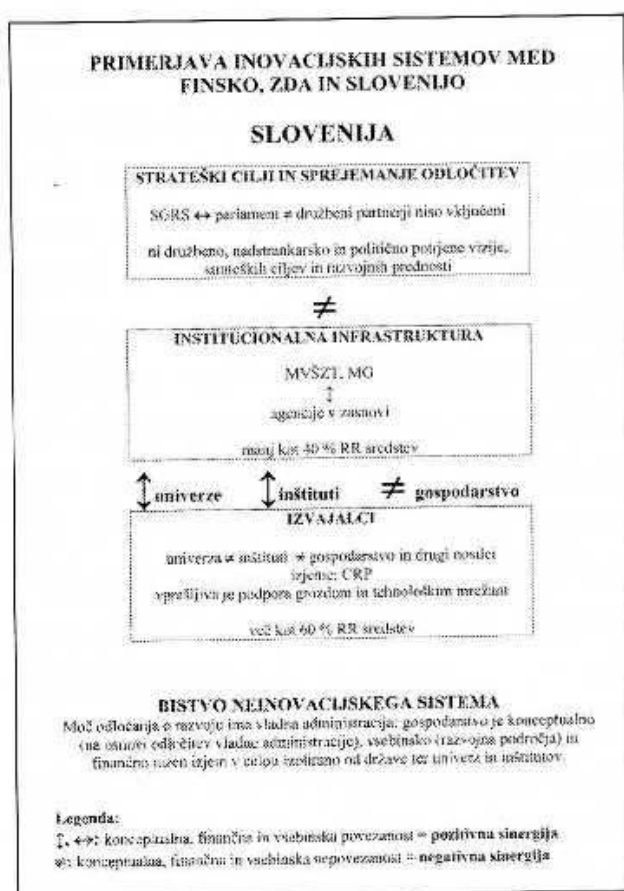
Grafikon 6: Primerjava inovacijskih sistemov med Finsko, ZDA in Slovenijo - ZDA

na univerzi in drugem znanju in množico povezav teh znanj z gospodarstvom, infrastrukturo in povezavami med regijami, državo in svetom. Danes si ni mogoče zamišljati uspešnega inovacijskega sistema ter sodelovanja v raziskavah in razvoju ter prenosa znanja in najboljših praks brez povezovanja podjetij, institucij in strokovnjakov v okviru grozdov in mrež sodelovanja. Praviloma gre pri večini raziskovalnih in inovacijskih odnosov za povezovanje med stimulacijskim kapitalom (seed money) države, regij, gospodarstva, tveganega kapitala, tujih sredstev ipd. na eni strani ter večinskimi prispevkom nosilcev projektov iz gospodarstva in drugih uporabnikov raziskav in razvoja pri nastajanju novih programov proizvodov in storitev, ki zahtevajo več znanja in zahtevnejše tehnološke rešitve.

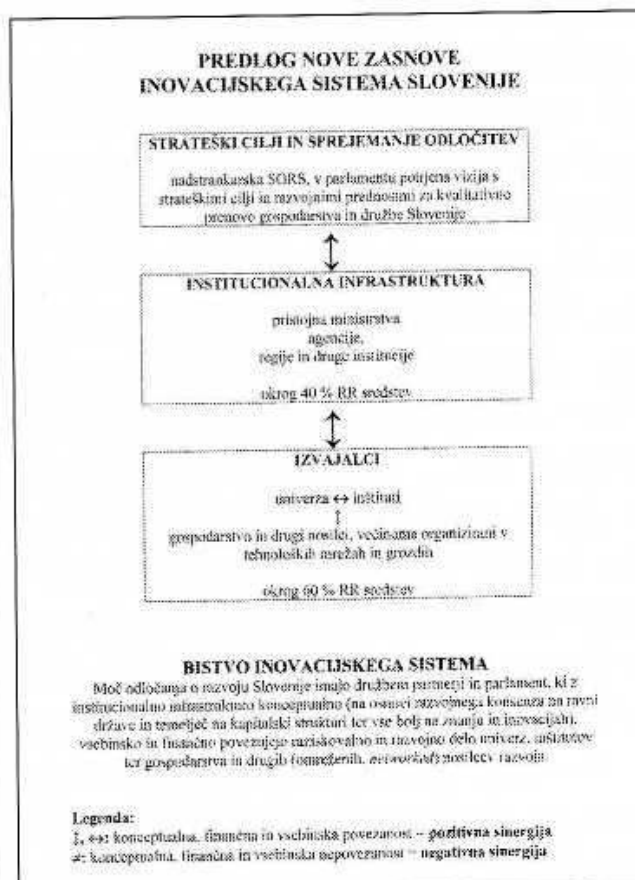
Temeljni pristop pri razvoju inovacijskega sistema je njegova izvornost, s katero se znanje, raziskave in razvoj ter usmerjanje financ prilagajajo potrebam nosilcev projektov iz gospodarstva, javnega

sektorja in države. V bistvu gre za oblikovanje čim več pozitivnih razvojnih sinergij med državo, celovito infrastrukturo (znanje, tehnologija, kapital, materialna infrastruktura, socialna kohezija, okolje) in gospodarstvom. Primer sedanjega inovacijskega okolja Slovenije opozarja na več negativnih kot pozitivnih sinergij (**grafikon 7**). Predvsem ni vsebinskih povezav med razvojnimi cilji naše države ter strukturo raziskav in razvoja, o čemer v bistvu odloča del vladne administracije. In kar je še bolj kritično, raziskovalna sredstva države so namenjena neposredno samo univerzam in inštitutom, medtem ko je gospodarstvo prepuščeno samo sebi in ni praktično nobene stimulacije, ki bi pripeljala znanje iz univerze in inštitutov v razvojne projekte gospodarskih družb in tudi v podjetja javnega sektorja.

Grafikon 8 zato prikazuje predlog avtorja za novo zasnovo inovacijskega sistema Slovenije, ki bo v prvi vrsti temeljil na trajni vsebinski, institucionalni in finančni povezanosti med razvojnimi cilji na-

Grafikon 7: Primerjava inovacijskih sistemov med Finsko, ZDA in Slovenijo - SLOVENIJA

Grafikon 8: Predlog nove zasnove inovacijskega sistema Slovenije

še države, državnimi (ministrstva, agencije) in drugimi institucijami za usmerjanje in spodbujanje znanja in tehnološkega razvoja s ciljem izoblikovanjem pogojev za trajen interes za sodelovanje in pretok znanja in kadrov med univerzo, inštituti in gospodarstvom. Bistvo tega procesa tudi dopolnjena lizbonska strategija imenuje »tehnološke platforme« (J. Potočnik).

Kako se neustrezen inovacijski sistem Slovenije kaže v praksi? Predvsem v prenizki stopnji inovativnosti in prestrukturiranja za uspešno dohitevanje EU ter za zadostno razvojno konkurenčnost v vse zahtevnejšem globalnem gospodarstvu. Slovenske gospodarske branže zaostajajo po dodani vrednosti na zaposlenega za povprečjem EU-15 med 2- do 2,5-krat (Študija IER, 2003). Npr. povprečna dodana vrednost na zaposlenega v branži predelave kovin in konstrukcij znaša v EU 39.000 evrov, v Trimu kot najboljšem našem podjetju 37.000 evrov, povprečje branže v Sloveniji pa znaša 19.000 evrov. Ne gre le za to, kako bodo napredovala naša najboljša podjetja z razmeroma uspešnim znanjem, vrhunskim menedžmentom in razumevanjem potreb po tehnološkem razvoju in inovacijah. Da bi lahko približali dodano vrednost Slovenije vsaj povprečju EU, bo treba pomagati tudi tistim, ki so globoko pod povprečjem, in v tehnoloških, menedžerskih, finančnih, kadrovskih, programskih, izvoznih in drugih težavah. Gre za to, da sedanjo strukturo gospodarstva, v kateri je okrog 40 % potenciala evropsko uspešnih podjetij, okrog 40 % potenciala podjetij z velikimi razvojnimi problemi in nujno potrebujejo strateške partnerje ter okrog 20 % potenciala podjetij, za katera vsaj kot celoto ni več rešitve, prej kot v enem desetletju spremenimo v strukturo 70 % - 20 % - 10 % in se tudi tako približamo stanju v razvitejšem delu EU. Brez uveljavljanja in delovanja tehnoloških mrež in grozdov za razvoj in prenos najboljših praks ter brez podpiranja domačih in tujih strateških partnerjev v tem procesu, ki bodo večino podjetij v razvojnih težavah vgradili v svoje uspešne sisteme ter globalne poslovne in razvojne mreže, bistven napredek ne bo mogoč. Zaradi izgub neuspešnih podjetij bodo tudi naše najboljše družbe vedno bolj obremenjene z rastočimi dajatvami in tako konkurenčno manj sposobne.

Sodoben in konkurenčen razvoj zahteva tudi sodoben governance. Gre za razvijanje vrednot kot so konsenz pri sprejemanju razvojnih odločitev, odločilno vloga znanja, tehnološkega razvoja in inovacij, preglednost, usposobljenost in zaposljivost prebivalstva ter zmanjševanje socialne in informacijske izločenosti celotnega naroda, itd. Gre za načrtno opuščanje »preživelih« politik subvencioniranja dejavnosti in programov in institucij brez perspektiv in za pospešeno uvajanje »proaktivnih« politik razvijanja znanj, tehnologij in inovacij kot osnove za nove strukture in programe, s katerimi bo mogoče konkurirati v vse bolj odprtem svetu in pri tem zagotavljati visoko dodano vrednost in s tem visoko stopnjo kvalitete življenja, okolja ter krepitev tehnološke, nacionalne, kulturne, pa do politične identitete Slovenije. Večina teh dejavnikov, ki bodo odločilni za kvalitativno prenovo slovenskega gospodarstva, uprave in slovenske družbe v celoti, je danes pri nas še povsem zanemarljena; povsem v političnih, v veliki meri pa tudi v strokovnih krogih. Brez sprejetja in uveljavitve teh vrednot in razvojnih norm Slovenija nima nobenih resnih možnosti za uspešno razvojno konkurenčnost ter uspešen prehod med visoko razvite družbe z visoko stopnjo identitete v približno eni generaciji.

4. Zaključek

Svetovni proces evolucije razvojnih sistemov od visoke stopnje tehnološke, ekonomske in družbene suverenosti (izolacije), prek globalne odprtosti in konkurenčnosti v razvijanje gospodarstva in družbe znanja se vse bolj kaže tudi v praksi.

Gornja evolucija je v bistvu proces izoblikovanja globalnega razvojnega okolja odprtosti in konkurenčnosti ter v tem okviru tudi norm notranjega trga EU. Kot posledica škodljivih vplivov globalne odprtosti in konkurenčnosti z odločilno vlogo praktično povsem svobodnega kapitala (teorija ekonomske svobode), pa tudi kot posledica zavestnega preusmerjanja k trajnostnemu razvoju, prihaja predvsem v delu razvitega sveta do uveljavljanja gospodarstva in družbe znanja, prijaznejšega tako za naravno okolje kot za družbeni razvoj v celoti. Te spremembe je mogoče dosegati s sprejemanjem vrednot, vzvodov in politik

za uveljavljanje trajnostnega razvoja, za čemer stojijo vsi družbeni partnerji (delojemalci, delodajalci, država in civilna družba), v podjetjih, institucijah, regijah, državah, do širših globalnih območij držav. To so hkrati temeljna izhodišča za uspešnejši razvoj EU, kot tudi Slovenije. Ogledalo, ki ga prav družbe konsenza postavljajo EU, pomeni tudi osnovo za preobrazbo strukture razvojne moči znotraj EU od sedanjega razmerja: velike - majhne države članice, na odnos med nadpovprečno uspešnimi v globalnem gospodarstvu ter podpovprečno uspešnimi.